

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 3, Kasım/November 2025]

Abdulsamet ÖZMEN

<https://orcid.org/0000-0002-2714-2653>

Doç.

asametozman@gmail.com

Dicle Üniversitesi

<https://ror.org/0257dtg16>

Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Muhammed Râsim Hikmet'in Hâbnâme'sindeki Falnâme Bölümü Üzerine Bir İnceleme

*A Study on the Falname Section in Muhammed
Râsim Hikmet's Habnâme*

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 21.09.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 19.11.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 23.11.2025

Atıf | *Citation*

Özmen, A. (2025). Hâbnâme-i Muhammed Râsim Hikmet'in Falnâme Bölümü Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(3), 1616-1640. <https://doi.org/10.34083/akaded.1788003>

Özmen, A. (2025). A Study On The Falname Chapter Of Hâbnâme-i Muhammed Râsim Hikmet. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(3), 1616-1640. <https://doi.org/10.34083/akaded.1788003>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Abdulsamet ÖZMEN | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Hâbnâme, 19. asır müelliflerinden kadı, şair, yazar, İslamî ilimlere vâkıf Seyyid Muhammed Râsim Hikmet tarafından kaleme alınmıştır. Eserin elde bulunan tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinin Türkçe Yazmalar Bölümünde T 06739 numarasıyla kayıtlıdır. Eserin muhtevası; Hicaz hâkimi ile deve, Arap şâhı ile Mecnun, Türkistan hâkimi ile tilki, Şam hâkimi ile karınca ve Rum hâkimi ile örümcek tartışması; Hz. İbrahim, Hz. Davud, Hz. Yusuf, Hz. Zekeriyya, Hz. Ali, Hz. Hüseyin, üç arkadaş ve Şems-i Tebrizî kıssaları; memleket ve edep kuralları; cifr ve nahiv ilimleri gibi konulardan oluşan eserde yukarıda zikredilen konular dışında fal ilmini izah eden bir bölüme de yer verilmiştir. Müellif eserin bu bölümünde fal ilmini el içi, dirsek, omuz ve serçe parmağı olmak üzere dört başlık altında değerlendirmiştir. Çalışmada fal kelimesinin kökeni ve sözlüklerdeki anlamlarından bahsedilmiştir. Falcılık mesleğinin kökeni ve falcılık mesleğinin tarihsel süreç içerisinde çeşitli dinler açısından önemi de çalışmada ele alınmıştır. Semâvî kitaplarda, eski kültürlerde ve Türk İslam kültüründe fal ile ilgili çeşitli bilgiler de çalışmada verilmiştir. Çalışmanın metin kısmında ise daha önce üzerinde kısmî akademik çalışma yapılan metnin falnâme bölümü tekrar gözden geçirilerek sağlam bir metin ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkarılan metnin de dil içi çevirisi yapılarak metinde müellifin vermek isteği mesajlar ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuna incelenen metnin tıpkıbasımına ait görseller konulmuştur. **Anahtar Kelimeler:** Hâbnâme, fal, falcılık, falnâme, Muhammed Râsim Hikmet.

Abstract

Hâbnâme was written by Seyyid Muhammed Râsim Hikmet, a 19th-century author who was a judge, poet, writer, and a scholar of Islamic sciences. The sole surviving copy of the work is registered in the Turkish Manuscripts Section of the Istanbul University Rare Works Library under the number T 06739. The work's content includes the debate between the ruler of Hejaz and the camel, the Arab king and Majnun, the ruler of Turkestan and the fox, the ruler of Damascus and the ant, and the ruler of Rum and the spider; the stories of the Prophet Abraham, David, Joseph, Zakariyya, Ali, Hussein, the three companions, and Shams of Tabriz; the homeland and the rules of etiquette; and the sciences of cifr and grammar. In addition to the aforementioned topics, the work also includes a section explaining fortune-telling. In this section of the work, the author examines the science of fortune-telling under four headings: palm, elbow, shoulder, and little finger. The study discusses the origins of the word "fortune" and its meanings in dictionaries. The study also examines the origins of fortune-telling and its significance for various religions throughout history. Various information about fortune-telling in divine books, ancient cultures, and Turkish-Islamic culture is also presented. In the text section of the study, the falnâme section of the text, which had previously been partially studied, was reviewed to create a robust text. The resulting text was also translated into the language, revealing the author's intended message. Images of a facsimile of the analyzed text are included at the end of the study.

Key Words: Hâbnâme, fortune, fortune telling, falnâme, Muhammed Râsim Hikmet.

Giriş

İnsanoğlunun muğlak bilgilere eğilimli olmasının altında çeşitli sebepler yatmaktadır. Dan Burton ve David Grandy, dünyada “berrak ve belirgin” düşüncelerin yanında “karanlık”ın kaçınılmaz olmasının insanları çeşitli sırlara yönlendirdiği düşüncesindedirler. Çünkü görünmeyen, saklı anlamlarına gelen “okült” yalnızca “gizli, saklı, karartılmış veya karanlık” anlamına gelmez. Aynı zamanda “doğüstü” ve “normalötesi (paranormal)” anlamlarına da gelmektedir. İnsan, genel olarak yerleşmiş gerçek ve kuralların somut, sonlu zemininden hoşlanır fakat genellikle daha büyük bir olasılıklar âlemini de düşler (Burton & Grandy, 2005, s. 8-9). Burada sırlı olan durumun idealleştirilmesi söz konusudur. Thoreau bunu “İnsanlar sonsuzlukta bir umut bulurlar.” sözleriyle ifade eder (Thoreau’dan akt. Burton & Grandy, 2005, s. 9).

İnsanların hayat, yaşantı ve yaratılışları gereği gaybı keşfedip öğrenme, gelecekte olacıklardan haber alma isteği her zaman söz konusu olmuştur. Bu durum insanları her vakit ve her yerde birtakım yöntemler geliştirmeye zorlamıştır. Eski zamanlarda insanların gaybı öğrenmek için geliştirdikleri yöntemlerin başında falcılık gelmiştir. Falcılık, yeryüzünde var olanlardan hareketle, bazı kural ve kaideler ışığında bilinmeyi öğrenmeye çalışmaktır. Falcılığın usul ve esaslarında görünüşte çeşitli farklılıklar olsa da bu kuralların aslı bazı uydurmalar ve çeşitli gözlemlerden ibarettir (Gülhan, 2015, s. 196). Uydurma bilgi ve çeşitli deneyimler sonucu ulaşılan bu gizli bilgilerin tamamı eski ustaların törensel uygulamalarına dayanır. Ana bilginin unutulmuş olduğu düşüncesiyle bu yitik bilgiye ulaşmak için çeşitli araştırmalar yapılır (Babaoğlu, 1997, s. 5-8). Yapılan araştırmalar sonucunda çeşitli gizli bilgilere ulaşılır. Gizli bilgilere ulaştığını iddia eden bu kişilere kâhin, sihirbaz, büyücü, şifacı, falcı veya bakıcı denmektedir. Bu kişiler; mistik sezgi yoluyla görünmez varlıklarla diyaloga geçerek veya doğadaki bazı varlık ve nesnelere yorumlayarak gelecek hakkında söz sahibi olduklarını iddia etmektedirler (Aydın, 1995, s. 134).

Diyanet Vakfınca hazırlanan *İslâm Ansiklopedi’sinin* “Falnâme” maddesinde, falnâmeler Kur’an falnâmeleri, kur’a falnâmeleri, peygamberlerin isimlerine göre tertiplenen falnâmeler şeklinde sıralanmıştır. Bunun haricinde gaypten haberdar olmaktan ziyade, güzel vakit geçirmek gayesiyle yazılan dördüncü bir falnâme türünden de söz edilmiştir (Uzun, 1995, s. 142-144). Tarih boyunca gizli konulardan haber veren farklı bilimler olmuştur. Bunlardan bazıları Simya, Numeroloji, Kabala, Demonoloji, Fal, Büyü ve Astroloji’dir. Bahsi geçen konulardan çalışmamıza taalluk olan kısım ise fal konusudur.

1. Falın Tanımı

Köken itibarıyla Arapça bir sözcük olan fal kelimesi, farklı sözlük ve kitaplarda çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu sözcük, “İleride olması muhtemel olaylara dair işaret.” (TA, 1968, s. 90); “Meydana gelecek olaylara dair işaret.” (Macdonald, 1988, s. 449); “Farklı tekniklerle gelecekte ve gaybdan haber verme, gizli şahsiyet profillerini ortaya çıkarma sanatı; uğur ve uğurlu şeyleri gösteren gösterge.” (Aydın, 1995, s. 134); “İlerideki hadiseler hakkında müspet veya menfi bilgi elde edebilmek maksadıyla başvuru alan çeşitli işlemler.” (Kara, 1973, s. 153) gibi anlamlarda kullanılmıştır. Fal, *Kutadgu Bilig'*de de, “iyi talih, baht, uğur” anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır (Yusuf Has Hacib, 1979, s. 260, 406, 487). Bu kelime *Divânü Lugati't-Türk* 'te “ırk” kelimesi ile karşılanmıştır. “İrk” sözcüğüne bu eserde “fal ve kâhinlik ilmi, bir kişinin içinden geçeni bilmek” manaları yüklenmiştir. Eserin çevirisini yapan Besim Atalay “ırk” kelimesini, “kader, tali', fal” anlamlarıyla karşılamıştır. (Kaşgarlı Mahmud, 1941, s. 42).

2. İnsanların Fala Yönelme Sebepleri

Falı konu eden bilgiye her devirde olduğu gibi günümüzde de bazı insanlar ihtiyaç duymuştur. İnsanların fal konusuna yönelmesinin temelinde bazı nedenler yatmaktadır. Fal baktırma nedenlerinden bazıları kişinin içinde bulunduğu çaresizlik, sevgisizlik, kıskançlık, endişe, korku, merak gibi ruhî hallerdir. Bunun dışında bedenî hastalık, ekonomik sıkıntı gibi faktörler de insanları geleceği bilme arzusunun yönlendirmiştir. İnsanlar, bu ilme başvurmakla; gelecekleri ile ilgili bilgi sahibi olmayı, öğrendiği veya tahmin ettiği kaderini istediği seyre tebdil etmeyi, olabilecek kötülüklerle karşı önlem almayı hedeflemişlerdir. Böylelikle insanlar, merakını gidermek, teselli aramak ve ümit duygularına cevap vermek maksadıyla çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bu minvalde fal konusu, beşerî hayat içerisinde ve tarihin çeşitli devirlerinde farklı kisvelerle, en cahil insandan en kültürlü insana kadar birçok şahsın zihin dünyasını meşgul etmiştir.” (Duvarcı, 1993, s. 1-2).

3. Semâvî Kitaplarda Fal Konusu

Semâvî olmayan fal uygulamaları dini inançlarla iç içeydi fakat Tevrat, İncil ve Kurân-ı Kerîm gibi semâvî kitaplar bu uygulamaları yasaklamıştır. Dinî önderlerin de falı yasaklama eğiliminde olmalarına rağmen bu dinlere mensup insanlar fal bakmaktan uzak duramamışlardır (Aydın, 1995, s. 135-138). Tevrat'ın 3. Kitabı Levililerde bu husus şöyle geçmektedir: “Cincilere ve bakıcılara dönmeyin, murdar olmak için onları aramayın; ben Allah'ınız Rabbiniz” (Kitab-ı Mukaddes, Levililer 19/31). İslamî gelenekte de fal konusuna iyi bir gözle bakılmamıştır. Kur'an'da fal haram kılınmıştır. Bu konu ile ilgili ayetlerden biri şu şekildedir: “Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz” (Mâide, 5/90).

4. Eski Kültürlerde Fal

Falcılık mesleğinin kökeninin Mezopotamya bölgesi olduğu tahmin edilmektedir. Fal konusu Akadlar döneminde gelişme göstermiş, sonrasında Asya ve Akdeniz'in bütün yörelerine yayılım göstermiştir. Tarihsel süreç içerisinde birçok dinde din adamı kisvesine sahip kişilerin aynı zamanda kâhinlikle uğraştıkları da bilgi dâhilindedir. Kanıt olarak milat öncesi 4000'li yıllarda Çin, Mısır, Bâbil gibi medeniyetlerde falcılık ve kâhinlik mesleğiyle uğraşıldığını gösteren belgelere rastlanmıştır. Bu bölgelerde falcılık, hem dinî duygunun hem de hekimlik mesleğinin tamamlayıcı bir ögesi olarak rahipler tarafından yürütülmüştür. Antik çağda Yunan ve Roma yönetimlerinde kehânet, savaşlardan devlet yönetimine kadar bütün konularda bilinmezi bilmek için başvurulan bir yöntemdi. (Aydın, 1995, s. 135).

5. Türk İslam Dünyasında Kullanılan Fal Çeşitleri

Fal konusu, eski Türklerde, İslam kültüründe ve günümüzde çeşitli yöntemlerle süregelmiştir. Bu konu, eski Türklerde; kumalak, yay, Yada taşı, kemik, fincan, köpük, yıldız, eldiven, kaşık ve ateş yöntemleriyle yapılmıştır. İslamî kültürde; kehânet, zecr, ıyâfet, irâfet, tayr, reml, kıyâfet, firâset, ihtilâc, kur'â, ve Kur'ân falı yöntemleriyle yapılmıştır. Günümüzde ise fal yöntemlerinin bir kısmı, eski kültürlerdeki fal yöntemleri ile aynı, bir kısmı da kısmî farklılıklarla devam etmektedir. Bunun dışında bakla, ayna, kahve, papatya, iskambil veya tarot, tespîh, el, su, rüya, çay, taş, bulut, numara, yazı, kurşun dökme, tuz, istihare ve manili fallar gibi yeni fal yöntemleri de ortaya çıkmıştır. (Gülhan, 2015, s. 199-205).

6. Fal ile Alakalı Atasözleri ve Deyimler

Fal konusunun günlük hayatımızda gereğinden fazla yer alması sonucu kültürümüzde fal ilmi ve falcılık mesleği ile ilgili bazı deyim ve atasözleri ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında öne çıkanlar şöylece zikredilebilir: Kâhin olmak, fal tutmak, fal bakmak, fal açmak, fal çekmek, ta'bir etmek, yormak, hayra alâmet, hayırdır inşaallah, hayır ola, hayra yormak, tefe"ül etmek, kitap açmak, fâl-i hayr, niyet hayır akıbet hayır, falı uğurlu olmak, gözleri fal taşı gibi açılmak, şom ağızlı, falcı falcıya fend etmez, fal bakar açlıktan nefesi kokar, neyse hâlin çıksın fâlin, falcı gâibi bilse bin dallı çakşır alır (Uzun, 1995, s. 145; Duvarcı, 1993, s. 2; Ersoylu, 1997, s. 203).

7. Osmanlı Döneminde Fal Konusu

Osmanlı dönemine ait manzum veya mensur pek çok fal yazması bulunmaktadır. Bu metinlerden bir kısmı makale, kitap veya tez olarak akademik çalışmalara konu olmuştur. Ancak bu metinlerin çoğu tefeül, yıldızname, Kur'an falı ve remil gibi klasik yöntemle ele alınmış fallara aittir. Nagihan Gür tarafından Süleymaniye Kütüphanesi, Millet Yazma Eser Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphanede yapılan araştırmalar neticesinde otuz beş fal metni elde edilmiştir. Çoğu falname, yıldızname ve taliname adlarıyla bilinen bu

metinler genel itibarıyla kura yöntemine dayanmaktadır. Büyük oranda benzerlik gösteren bu metinleri birbirinden ayıran bariz fark hesaplama usulleri ve müellif üsluplarıdır. Osmanlı Dönemi Türk edebiyatında Ömer Ruşenî Dede *Miskinnâme*, Zaîfî *Fâl-i Mürgân*, Cem Sultan *Falnâme* ve Erzurumlu İbrahim Hakkı *Kıyafetnâme* adlı eserler falnâme sahasının önemli eserlerinden sayılabilir. Osmanlı Devleti'nde matbaacılığın ilerlemesi, halk kültürünün önem kazanması ve dış kültürlerle açılma sonucunda farklı fal türlerine ait kitaplar da yayımlanmaya başlamıştır. Özellikle 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında pek çok fal metni yayımlanmıştır. Bu dönemde yayımlanan eserlerden bazıları şunlardır: 1. Es-Seyyid Süleyman el-Hüseynî *Tesbih Falı*, Ahmed Zenâtî *Kolay Remiller*, Madam Duetep *Serâirü'l-yed yâhud mükemmel el falı*, Ahmed Cemâlî *Falnâme*, Müneccimbaşı Hüseyin Nazmî *Muhbir-i Tâli'* ve Edmond Morbis *İlm-i Kef, Elim ve Kısmetim*. Bu tür kitaplar klasik fal yöntemlerine yeni bir soluk getirmiş, yeni ve popüler falları konu etmiştir. Bu sebeple fal yalnızca geleceği tahmin etme, yapılacak işin hayırlı mı yoksa şerle mi sonuçlanacağını öğrenme amacından sapmış, kısmen eğlence kültürüne dönüşmüştür. Bunun neticesinde okuyucu kendi kendine fal bakabilme yeteneğine kavuşmuş ve falcıları geri plana atmıştır (Gür, 2012, s. 211).

Yukarıda bahsi geçen eserler dışında falnâme alanında kaleme alınan diğer bir eser ise Râsim Hikmet tarafından kaleme alınmıştır. Osmanlı'nın son dönem müelliflerinden ve devletin farklı kademelerinde hizmet etmiş olan Hoca-zâde Râsim Hikmet¹ tarafından yazılan "*Hâb-nâme-i Râsim Hikmet*²" eserinin 83a-87a varakları fal ilmini ihtiva etmektedir. *Hâbnâme*'nin 1b-168a varakları üzerinde Muhammed Felat Aktan inceleme metin olarak doktora çalışması yapmıştır. Ancak metin okunurken birçok yanlış okuma yapılmıştır. Yapılan bu yanlış okumalar, metni anlam ve bağlamından koparmıştır. Bu çalışma, Râsim Hikmet'in *Hâbnâme*'sinde yer alan falnâme bölümünü hem transkripsiyon hem de içerik çözümlemesiyle bütüncül biçimde ele alan ilk incelemedir. Bu çalışmada -öncelikle- müellifin vermiş olduğu mesajları doğru okumak ve anlamlarını günümüz insanlarına doğru aktarmak hedeflenmiştir.

Falnâme-i Hoca-zâde Muhammed Râsim Hikmet'te Hakkında Bilgi Verilen Konular

Müellif, eserinin falnâme bölümünde fal konusunu ilim olarak ele almış ve el içi/el ayası ilmi, dirsek ilmi, omuz ilmi ve serçe parmağı ilmi olmak üzere dörde ayırmıştır. Daha sonra müellif, bu ilimleri açıklamış, bu ilimlerin özellik ve belirtileri hakkında gerekli açıklamaları yapmıştır. Müellif çalışmanın takip eden bölümünde anatomi ilminde tecrübe edilen bazı hususlar üzerinde durmuştur. Bu bölümde insanın, zinakâr olması; makam ve mevki sahibi olma durumu; iyi veya kötü hâl üzerine hayat sürdürme hâli; âlim, faziletli ve rızkının geniş olması yönü; servet sahibi, uzun ömürlü, güzel ahlaklı, cesur ve öfkeli olma durumu; kaç evlilik yapacağı, cinsel isteğinin fazlalık veya eksikliği üzerinde

¹ Müellifin hayatı hakkında detaylı bilgi için bk. (Ceylan, 2015, s.14), (Aktan, 2019, s. 21)

² Müellifin eserleri hakkında detaylı bilgi için bk. (Ceylan, 2015, s. 14), (Aktan, 2020, s. 573-585)

durulmuştur. Müellif, insanda bulunması muhtemel olan bu vasıflara insanın avuç içi ve parmaklarındaki çeşitli şekillerden yola çıkarak çıkarımda bulunmuştur. Hocâzâde Muhammed Râsim Hikmet, eserin devam eden bölümünde dirsek ilminden bahsetmiştir. İskenderiye âlimlerinden çeşitli rivayetlerde bulunmuştur. Müellif bu rivayetlerle insanın ömrünün uzun ve kısalığından, insanın zenginliği ve fakirliğinden bahsetmiştir. Bunun dışında insanın doğacak çocuğunun kız veya erkek olmasının varsayımları üzerinde de durmuştur. Müellif, bu bölümdeki varsayımlarına uzun bir ip sayesinde ulaşmıştır. Müellif eserine omuz ilmiyle devam etmiştir. Bu ilimde müellif, evlilik durumları ve yöntemi, hava durumu, hırsızlık, dağ, ova ve şehir durumları, ev sahipleri, padişahlar ve memurların durumlarını konu etmiştir. Bu durumlar hakkındaki kanaatine bir koyunun kesilmesiyle ulaşmıştır. Müellif eserin takip eden diğer bir bölümünde bayanlar hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bölümde bayanlarda bulunması gereken bazı fizikî özelliklerden bahsetmiştir. Eserin devam eden bölümünde müellif, bayanları üçe ayırmış ve bayanların fiziksel özelliklerine göre zevk aldığı hususlar üzerinde durmuştur. Müellif, eserine erkeğin cinsel organını tarif eden cümlelerle devam etmiştir. Müellif konunun son bölümünde eşin eşe muhabbeti konusunda bazı değerlendirmelerde bulunmuştur.

Metin ve Dil İçi Çevirisi

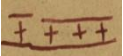

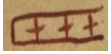
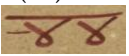

Hâbnâme-i Muhammed Râsim Hikmet adlı eserin ele geçen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinin Türkçe Yazmalar Bölümünde T 06739 numaralı katalogda kayıtlıdır. Çalışmamızın konusu, bu eserin 83a-87a varaklarını kapsayan fahnâme bölümüdür. Çalışmamızda fal ilmini taksim ve tarif eden metin transkripsiyon edilmiştir. Transkripsiyondan³ sonra metnin tırnak içinde dil içi çevirisi yapılmıştır. Metnin varak numaraları köşeli parantez [], satır numaraları parantez (), dil içi çevirisi ise tırnak "" içinde gösterilmiştir. Metinde durumu tasvir eden resimlere de yer verilmiştir. Konuyla ilgili metinden kesitler ve dil içi çevirileri aşağıda verilmiştir.

Dört ‘ilm dağı vardır ki bu dağı [83b] (1) insâna mahşûs olup hayvânâtda bulunmaz. ‘İlm-i keff, ‘ilm-i mirfağ, ‘ilm-i kitf, ‘ilm-i hınsırdır. Evvelâ ‘ilm-i keff oldur ki vasağ-ı kefde ve eşâbi’de huğûğ vardır her huğûğ bir şey’e işâret olunmuşdır ve hürûf-ı ebcedden (4) dağı her bir harf birer eşâbi’ üzerine vaz’ olunmuşdır. Meşelâ elif (5) sebbâbe üzerine bâ şehâdet parmağı üzerine vaz’ olunmuşdır tâ gayna (6) degin. Eger kefde bulunursa ol kimse ehl-i takvâ ve şalâha delâlet (7) ider ve eger uşbu’ı ve elde yine bulunursa sefere delâlet (8) idüp ehl-i ticâretten olur. Eger kefde bu şekl bulunursa (9) rütbe ve menâsıba delâlet ider ve eger hağğ-ı ‘ömrde bu şekl bulunursa (10) emrâza delâlet ider.

³ Makalenin transkripsiyonlu metninde DEV-RA yazı fontu kullanılmıştır.

Egerçi âhirki barmağın mâ-fevkindeki barmağın (11) üçüncü mafşalından aşağı olursa muflaka veled-i zinâdır. Zîrâ te'sîr-i cimâ' (12) zehrede bu mişillü cimâ' nâkışdır ve 'ömri dahı nâkış olur. 'İlm-i teşrîhde (13) böylece mezkûrdur. Allâhü a'lem.

“Dört ilim dahi vardır ki bu daha ziyâde [83b] insana özgü olup hayvanlarda bulunmaz. El içi/el ayası ilmi, dirsek ilmi, omuz ilmi, serçe parmağı ilmidir. Birinci olarak el içi/el ayası ilmi odur ki, el ayasının ortasında ve parmaklarda çizgiler vardır. Her çizgi(de) bir şeye işaret edilmiştir. Ve ebced harflerinden de her bir harf birer parmak üzerine konulmuştur. Örneğin elif (ل) işaret (parmağı) üzerine bâ (ب) şehâdet parmağı üzerine konulmuştur tâ gayna (غ) kadar. Eğer el içinde bulunursa o kimse takva sahibi ve iyi hâl üzerine olduğuna işaret eder. Eğer parmağı(nda) و ح (harfleri) ve el(in)de yine (işareti bulunursa) yolculuğa işaret edip ticaret ehli olduğunu gösterir. Eğer el içinde bu şekil bulunursa rütbe ve makamlara işaret eder. Eğer ömür hududunda bu şekil bulunursa hastalıklara işaret eder. Gerçi (bu işaret) sondan bir önceki parmağın üçüncü ekleminden aşağı olursa (o kişi) mutlaka veled-i zinâdır. Çünkü cinsel ilişkinin etkisi cesarette. Bu şekil cinsel ilişki kusurdur ve ömür dahi kısa olur. Anatomi ilminde bu şekilde geçmektedir. Allah en iyisini bilir.”

Eger elif hattında olan usbu'da bu sûret (14) bulunursa ol şahş nihâyeti sulb olunur. 'İlm-i teşrîhde tecrübe olunmuştur. (15) Eger bu şekil bulunursa vâlidisiyle ve yâ kız karındaşıyla ve yâ mahremiyle (16) zinâ itmiş olur. Eger vasaat-ı kefdede bu şekil bulunursa (17) 'adedince kaç-ı merâtib ve mensûb-ı zabıt ider ve eger bu sûret bulunursa (18) kâlîlül-mâl olup ehl-i şalâhdan olur ve eger bu şekil bulunursa (19) 'âlim u fâzıl olup velâkin rızkı kâlîl olur ve eger bu sûret [84a] (1) bulunursa aşhâb-ı şervetden olup tül-ı 'ömrüyle mu'ammer olur. (2) Eger bu şekil bulunursa hüsnü'l-hulûk ve mestürü'l-hâl olur ve eger (3) bu sûret bulunursa şecî ve serî'ül-ğazab olur ve eger (4) hınsırda ya'nî hınsırın nihâyetinde kaç 'aded hattı olursa ol 'aded (5) miqdârı tezevvüc ider. Eger sebbâbede hâc sûreti olursa zânî olur . (6) Eger baş parmağda olursa Lûfî olur eger hattı-ı şehvet ziyâde kızıl (7) olursa cimâ'a harîş olur. Allâhü a'lem. Hazihî şüretühü.

olur. Eger her uşbu'da iki haţţ olursa (17) evlād-ı zükürü kalîl ve inâşî keşîr olur. Allâhü a'lem. Hazihî şüretühü.

“[84b] Esrâr adlı kitapta bahsi geçtiği gibi dirsek ilmi dahi İskenderiyyeden rivâyet edilmiştir ki bu ilimde insanın ömrünün uzun ve kısalığından, malının çokluk ve azlığından, mutluluk ve sıkıntısından bahs eder. Yöntemi budur ki bir uzunca iplik alınıp başparmakları son eklemden ölçtüğünde her bir parmağa ebced harflerinden bu on harf (ب د و ح ی ز ه ك ل م) yazılmıştır. Yani başta bâ (ب) harfinden başlayıp bâ (ب) harfine kadar ölçüp sonunda tamamını toplayıp bundan sonra küçük parmağın başından başlayıp dirsek başına kadar getirdiğinde eğer ipin ucu küçük parmağın üçüncü ekleminin alt tarafında durursa o kimse fakir olup ömrü de uzun olur. Bahsedilen ekleme denk gelirse yeni geçim kaynağı yeni gün(e) sahip kişilerden olup ömrü dahi orta (uzunlukta) olur. Eğer bahsi geçen eklemi bir miktar geçerse rızkı da çok olup ömrü dahi altmış (yaşına) varır. Eğer bahsi geçen ip parmaktan fazla gelirse yaşı yüz yirmiye varıp nimet ve nezaket ve mutluluk sahibi olur. Eğer her parmağın ekleminde ikişer çizgi olursa erkeklerden ve kızlardan çok çocuğu olur. Eğer her parmakta iki çizgi olursa erkek çocukları az, kızları çok olur. Allah en iyisini bilir. Bu onun resmidir.”

[85a]

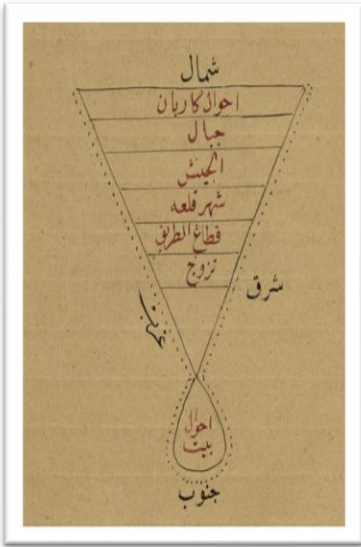

(15) ‘İlm-i kitf dağı bir ‘ilimdir ki ahvâl-i tezevvücden ve ʔarîk ü ‘asâkirden ve berf (16) ü rahmet ve ʔarâret ü burüdet ve sirkat ü kuţţâ‘-ı ʔarîk ve ahvâl-i şehîr ü şahrâ (17) vü cebel ve şâhibü'l-beyt ve ahvâl-i mülük ü selâtin ü me'mürînden bahş (18) ider. Bunuñ dağı ʔarîki budur ki şehriñ nişfinda bir dişi koyun zebh (19) idüp anıñ küregi aħz olunup şemse ve yâhüd sirâca vaz' olunduğda [85b] (1) anda zuhür iden noqtalara nazar olunur ol noqtalar ki aħmer yâ ebyaz (2) yâ esved olur. Ol kitf dağı dört kısma münkasım olup re'si (3) arîzdir ki cânib-i şimâl ta'bîr olunur. Âşeri müdevverdir ki cihet-i cenüb (4) ta'bîr olunur ve cânib-i refîki şarq ve cânib-i âşeri ğarb ta'bîr olunur (5) ve kitfiñ şahîfesi dağı altı kısma münkasım olup her kısımda bir 'alâmet-

i fâsıla (6) vardır. İbtidâ' ahvâl-i kârbânî müş'irdir ki kitfiñ re'sine nazar olunduğda noқта-i ebyaz görünürse ahâlî-i kârbânîñ 'adem-i selâmetine işâretidir. (8) Eger noқта aħmer olursa cânib-i cenbde ʔarblerine delâlet ider. Eger (9) noқта esved olursa selâmetle gelmelerine işâretidir. İkinci haţţıñ (10) ahvâli cebel ü şahrâdan bahş ider ki eger bu haţda esved bulunursa (11) keşret-i giyâha ve nebâta delâlet ider. Eger ebyaz olursa kılet-i giyâha ve nebâta (12) delâlet ider. Ahvâlü'l-'asâkir eger üçüncü haţda noқта-i esved olursa (13) selâmetle ʔareket-i ceşşe delâlet ider.

Ahmer olursa kıtāl-ı ‘azıme delâlet (14) idüp mağlûbiyyete delâlet ider. Ammâ ahvâlü’ş-şehr eger dördüncü hafta (15) noқта-i ahmer olursa mariz ü mevt-i vebaya delâlet ider. Esved olursa (16) kuvvet-i şehre delâlet ider. Ahmer olursa ve esved olursa fesâd ü harbe (17) delâlet ider. Ahvâl-i quţtâ‘-ı tarîk beşinci hafta noқта-i esved olursa (18) kesret-i quţtâ‘-ı tarîka delâlet ider. Ahmer olursa maqtül olmalarına delâlet (19) ider. Ebyaz olursa firârlarına delâlet ider. Ahvâlü’t-tezevvüc eger altıncı [86a] (1) hafta çukurluk olursa mesrûriyyete delâlet ider. Noқта-i ebyaz (2) olursa keşret-i aġnâma delâlet ider. Esved olursa emrâza delâlet (3) ider. Eger kitfiñ sağ cānibinde noқта-i ebyaz olursa keşret-i rahmete delâlet (4) ider. Eger noqtalar ‘ariz ü beyaz olursa keşret-i şelce delâlet ider. (5) Eger esfel-i kitfde noқта-i ahmer olursa ribha delâlet idüp şiddet-i şitâya (6) delâlet ider. Allâhü a’lem ve hazihî şüretühü.

“Omuz ilmi dahi bir ilimdir ki evlilik hâllerinden ve yöntem ve erlerinden ve kar ve rahmet ve sıcaklık ve soğukluk ve hırsızlık ve yol kesenler ve dağ ve ova ve şehir hâlleri ve ev sahipleri ve sultanlar ve melikler ve memurların hâllerinden bahs eder. Bunun dahi yöntemi budur ki şehrin yarısında bir dişi koyun kesip onun küreği (kemik) alınıp güneşe veyahut kandile asıldığında [85b] onda ortaya çıkan noktalara bakılır. O noktalar ki kırmızı beyaz ya da siyah olur. O omuz dahi dört kısma ayrılmış olup başı geniştir ki kuzey taraf ifade edilir. Sonu yuvarlaktır ki aşağı taraf ifade edilir. Yumuşak tarafı doğu ve diğer tarafı batı ifade edilir. Ve omuz sayfası/bölümü de altı kısma ayrılıp her kısımda bir ara işaret vardır. Başta kervan hâlleri haber veriyor ki omuzun başına bakıldığında beyaz nokta görünürse kervan halkının emniyetinin yokluğuna işarettir. Eğer nokta kırmızı olursa yan tarafta savaşmaları anlamına gelir. Eğer nokta siyah olursa emniyetle gelmelerine işarettir. İkinci çizginin hâlleri dağ ve oviden bahs eder ki eğer bu çizgide siyah bulunursa ot ve bitkinin çokluğunu gösterir. Eğer beyaz olursa ot ve bitkinin azlığına işarettir. Erlerin hâlleri eğer üçüncü çizgide siyah nokta olursa emniyetle ordunun hareketine işarettir. Kırmızı olursa büyük savaşa işaret edip yenilgiye işaret eder. Fakat şehrin hâlleri eğer dördüncü çizgide kırmızı nokta olursa hastalık ve salgından ölüme işaret eder. Siyah olursa şehrin kuvvetine işarettir. Kırmızı olursa ve siyah olursa karışıklık ve savaşa işaret eder. Yol kesenlerin hâlleri beşinci çizgide siyah nokta olursa yol kesenlerin çokluğuna işaret eder. Kırmızı olursa katledilmiş olmalarına işarettir. Beyaz olursa kaçmalarına işaret eder. Evlilik hâlleri eğer altıncı [86a] çizgide çukurluk olursa sevince işaret eder. Beyaz nokta olursa koyunlar/keçilerin çokluğuna işaret eder. Siyah olursa hastalıklara işaret eder. Eğer omuzun sağ tarafında beyaz nokta olursa yağmurun çokluğuna işaret eder. Eğer noktalar geniş ve beyaz olursa karın çokluğuna işaret eder. Eğer omuzun altında kırmızı nokta olursa kazanca işaret edip kışın şiddetine işaret eder. Allah en iyisini bilir. Bu onun resmidir.”

(18) Ammâ 'ilm-i mirfağ ü kefd e nisâlar dağı zükür gibidir ahlâk-ı hasene ve seyyi'ede. (19) Lakin tâ'ife-i nisânîñ şol keffine nazâr olunup aña göre ahkâm istinbâţ [86b] (1) olunur. Ve tâ'ife-i nisânîñ zâhir hâllerinde muhassehat-ı hüsn dağı şartdır (2) Ez-cümle dört mağalli siyâh olmak şartdır saçı ve kaşı ve gözi ve kiprikleri. (3) Dört mağalli dağı ebyaz olmak lazımdır dişleri ve dırnaqları ve yüzi ve bedeni. (4) Ve dört mağalli dağı aħmer olmak lazımdır. Yanakları ve lebleri ve lisanı. Dört (5) mağalli dağı çıyyık olmak lazımdır. Femi ve ferçi ve ketfi ve enfi. Ve nâfesi dağı sefercel (6) resminde olmak lazımdır. Ve dört mağalli dağı şağır olmak lazımdır yedleri (7) ve ricli ve enfiniñ delikleri ve kulakları. Ve şedyi dağı كان ثدياه حقان (8) kabîlinden olmak lazımdır. Ve dört mağalli dağı vâsî' olmak gerekdir. Şadı (9) ve bağı ve sâkları ve ka'bleri.

“Öyle ki avuç ve dirsek ilminde bayanlar dahi erkekler gibidir iyi ve kötü ahlakta. Ancak kızlar topluluğunun şu avucuna bakıp ona göre hükümler [86b] çıkarılır. Ve kızlar topluluğunun görünen durumlarında güzellikler dahi şarttır. Örnek olarak dört yeri siyah olmak şarttır. Saçı ve kaşı ve gözü ve kirpikleri. Dört yeri de beyaz olmak lazımdır. Dişleri ve tırnakları ve yüzü ve bedeni. Ve dört yeri de kırmızı olması lazımdır. Yanakları ve dudakları ve dili. Dört yeri de pek dar olması lazımdır. Ağzı ve üreme organı ve omuzu ve burnu. Ve saç ayva resminde (ki gibi) olması lazımdır. Ve dört yeri de küçük olması lazımdır. Elleri ve ayakları ve burnunun delikleri ve kulakları. Ve memeleri de “sanki göğüsleri gerçekmiş gibi” mümkün olması lazımdır. Ve dört yeri de geniş olması gerektir. Göğsü ve karnı ve baldırları ve topuk kemikleri.”

Nisâ dağı üç kısım üzredir. Tavîle vü kaşîre (10) vü mülahhame. Tavîle zeker-i evsağ-ı raķîķden hażz alır. Kaşîre dağı zeker-i kaşîr (11) ü 'arîzden hażz alır. Ve mülahhame dağı zeker-i tavîl ve 'arîzden mağzûz olur. (12) Eger lisânı aħmer olursa ve yüzi dağı kızıl olduğı hâlde ve gözleri dağı (13) mâ'î olursa keşretü's-şehvet olur. Eger lisânı beyâz ve enfiniñ üzeri (14) mürtefi' olursa kalîlü's-şehvet olur. Lebleri raķîķ olursa yine kalîlü's-şehvet olur. Enfi kebîr olursa ferçi dağı kebîre olup nezlesi ğâlibe ve kebedde (16) verem 'illeti vardır. Kaşları kalîl olup bozca olursa ebraş 'illeti (17) vardır. Ka'bı kırıca olursa miksîretü'l-kelâm olup nâşîze olur. (18) Şadâsı zükür şadâsına müşâbih olursa bed ahlâķ olur. Kefi vâsî' (19) olursa zahmetsiz veled getürür. Dıyyık olursa zahmet çeker ve hîn-i mücâma'atde [87a] (1) tekellüm olursa veled mükeşşîrü'l-kelâm olur. Zevc zevceyi rîzâsız (2) vaţy iderse veled şehlâ olur. Leyle-i 'idde vaţy iderse (3) veled altı parmak olur. Hîn-i cimâ'da gözlerini kaçarsa veled a'mâ (4) olur. Kıyâm hâlinde cimâ'

iderse veled selisü'l-bevl olur. (5) Zevc ve zevce h̄in-i cimā'da bir şūret-i ḥaseneye nazar iderse (5) ve yāḥūd ḥāṭırına getirürse veled ḡāyetle ḥüsnā olur. Ṭā'ife-i (6) Rūm buña meyl itmişlerdir. Zevc h̄in-i cimā'da ḥāṭırına ne ḥuṭūr (7) iderse ya'nī meniniñ vaḡt-i nüzūlında ne ki mülāḥaza iderse veled (8) ol ḥāl ile müttasif olur. (الولد سر ابيه) el-veledü sırre ebīhi ḥadīs-i şerīfi buña (10) işāretdir.

“Kadınlar dahi üç kısma ayrılırlar. Uzun ve kısa ve şişman. Uzun (boylu bayan), ince orta (boylu) erkekten zevk alır. Kısa (boylu bayan) da şişman ve kısa erkekten zevk alır. Şişman (bayan) da kalın ve uzun erkekten hoşnut olur. Eğer dili kırmızı olursa ve yüzü de kızıl olduğu hâlde gözleri de mavi olursa cinsel isteḡi fazla olur. Eğer dili beyaz ve burnunun üstü yüksek olursa cinsel isteḡi az olur. Dudakları ince olursa yine cinsel isteḡi az olur. Burnu büyük olursa cinsel organı da büyük olup akıntısı çok ve karaciğerde verem hastalığı vardır. Kaşları kısa olup sarışın olursa ebras hastalığı vardır. Topuk kemiği kuru olursa çok konuşan olup itaatsizlikte direnir. Sesi erkek sesine benzerse kötü ahlaklı olur. Avucu geniş olursa zahmetsiz çocuk getirir. (Avucu) dar olursa zahmet çeker. Ve cinsî münasebette bulunma sırasında [87a] konuşma olursa çocuk çok konuşkan olur. Eş eş ile rızasız cima ederse çocuk hafif şaşı olur. Bayram gecesinde cima ederse çocuk altı parmak olur. Cinsî münasebet zamanında gözlerini kapatırsa çocuk kör olur. Ayakta cinsî münasebet ederse çocuk sidiğini tutamaz. Adam ve hanım cinsî münasebet zamanında bir güzel resme bakarsa veyahut hatırına getirirse çocuk son derece güzel olur. Rūm topluluḡu buna yönelmişlerdir. Erkek eş, cinsî münasebet zamanında hatırına ne getirirse yani meninin akma zamanında neyi hatırına getirirse çocuk o durum ile ḥāl alır. “Çocuk babasına benzer” ḥadīs-i şerīfi buna işārettir.”

Ba'de-zā zeker daḡı üç kısımdır evvel ki kaşırdir ki altı parmak (11) miḡdārı olur. Şānī evsaṭdır ki sekiz parmak miḡdārı olur. (12) Şālīs ṭavīldir ki nihāyet on iki parmak miḡdārı olur. Bu ḥaddi (13) tecāvüz iderse ālet-i insāndan ḥāric evtād-ı ḥimāra mülḥaḡḡ olur.

“Bundan sonra erkeklik organı dahi üç kısımdır. Evvelki kısadır ki altı parmak miktarı olur. İkincisi ortadır ki sekiz parmak miktarı olur. Üçüncüsü uzundur ki son olarak on iki parmak miktarı olur. (Erkelik organı) bu ḥaddi aşarsa insan (erkeklik) organından ziyade erkek eşeğin cinsel organına dönmüş olur.”

(14) Ba'de-zā zevceniñ zevce muḡabbeti bilmek murād iderseñ kendi ismiñle (15) zevceniñ ismini ḥesāb idüp dörder dörder ṭarḡ idesiñ (16) bāḡī bir ḡalursa saña muḡabbeti vardır. İki ḡalursa kezalik. Üç ḡalursa (17) münāfiḡdır muḡabbet iderse daḡı i'tibār yoḡdur. Dört ḡalursa (18) andan iḡtirāz lazımdır.

“Bundan sonra eşin eşe sevgisini bilmek istersen kendi isminle hanımın ismini toplayıp dörder dörder çıkardığında geriye bir kalırsa sevgisi vardır. İki kalırsa aynı şekilde. Üç kalırsa münafıktır muḡabbet ederse bile itibar yoktur. Dört kalırsa ondan uzak durmak lazımdır.”

Sonuç

Tarih boyunca insanlar, bilinmeyi öğrenip keşfetme ve gelecekte haberdar olma isteğine sahip olmuşlardır. Bundan dolayıdır ki insanlar merak duygularını tatmin etmek için her zaman ve her yerde birtakım yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemlerden birisi de falcılık olmuştur. Falcılık, dünyada var olan nesnelere üzerinden bazı yöntemler kullanarak bilinmeyi bilmeye çalışma usûl ve esaslarına dayanmaktadır.

Falcılık hayatın birçok alanında olduğu gibi milletlerin edebiyatı üzerinde de etkili olmuştur. Fal geleneği edebiyatımızın her döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de yaygınlık göstermiştir. Osmanlı döneminde oldukça yaygınlaşan fal geleneği belirli bir sistematığa sahip olmuştur. O dönemki metinlerin çoğunda sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar farklı olmamıştır. Bu dönemde kaleme alınan metinlerin çoğunun içeriklerinin temelde aynı olduğu görülmüştür. Büyük bir kısmının kur'â yöntemiyle bakıldığı bilinen bu falların farklı isimlerle adlandırılmış olması, içeriklerini çok da farklı kılmamıştır. Farklılığı oluşturan husus ise bu metinleri açmada kullanılan şemalar, matematiksel hesaplar ve yazarlarının üslûplarıdır.

Falnâmeler, dönemin kültürel öğelerine, inançlarına, düşünce yapılarına ve değer yargılarına ait birçok ipucu barındırmaktadır. Çalışmamızın konusu, Hoca-zâde Muhammed Râsim Hikmet'in *Hâbnâme* adlı eserinin içerisinde yer alan falnâme bölümüdür. Çalışmada, Muhammed Râsim Hikmet'in *Hâbnâme* adlı eserinde yer alan falnâme bölümü hem transkripsiyon edilmiş hem de içerik olarak çözümlenip bütüncül bir biçimde ilk defa ele alınmıştır. Bunun dışında adı geçen eser incelenmiş ve yazarın mevcut bilimsel gelişmeler ışığında bu ilme bakışı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde müellif, fal ilmini el içi/el ayası ilmi, dirsek ilmi, omuz ilmi ve serçe parmağı ilmi olmak üzere dört başlık hâlinde ele almıştır.

Eserin falnâme bölümünün dili sade olmakla beraber müellif bu bölümde Arapça ve Farsça kelimeler ve terkipler de kullanmıştır. Bu çalışmaya konu edilen falnâme bölümünde müellif, insanın görünen uzuvlarından el içi, dirsek, omuz ve serçe parmaklarındaki şekillerden hareketle insanların görünen ve görünmeyen duyguları hakkında çeşitli hükümler vermiştir.

Falnâmenin ilk bölümünde, el içi şekillerinden hareketle bu şekillerin insanın karakteri üzerindeki etkisi hakkında çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Müellifin değindiği diğer konu ise, dirsek ilmidir. Müellif bu ilim vasıtasıyla ömrün uzun veya kısalığı, rızkın az veya bolluğu, doğacak çocukların erkek veya kız olacağı hakkında çeşitli tahminlerde bulunmuştur. Bunun dışında bayanların çeşitli fiziki özelliklerinin cinsel hayatları üzerindeki etkisine de değinilmiştir. Bu bölümde bayanlar üç sınıfa ayrılmış ve bayanların özellikleri hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Falnâmenin son bölümünde ise omuz ilminden bahsedilmiştir. Bu bölümde omuzdaki çeşitli noktalardan hareketle bu noktaların hava, nebat ve hayvanların vaziyetleri üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir.

Sonuç itibarıyla müellif, temelinin zayıf deliller üzerine oturduğunu düşündüğü bu ilmin etrafında oluşan gelenekleri, kültürel bir öge olarak önemsemiş ve yok olmaması için de bu ilmin öğelerini kayda geçirmek istemiştir. Fal ilmi, geçmişte insanların önemsedığı konulardan biri olmuş ve uzun zaman insanların yaşamını etkilemiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazen insanların başvurduğu fal ilmi, bazen çıkan sonuçlarıyla insanları memnun etmiştir; bazen de aksi kararlarla neticelenmesi sebebiyle insanların mağduriyetine sebep olmuştur. Bu ilmin hükümleri, tıbbi ve bilimsel gelişmeler sayesinde -genel itibarıyla- çürümüştür. Ancak bu ilim hakkında değerlendirme yapılırken onu tamamen dışlamak doğru olmadığı gibi bu ilmin bütün kurallarına uymak da yanlıştır.

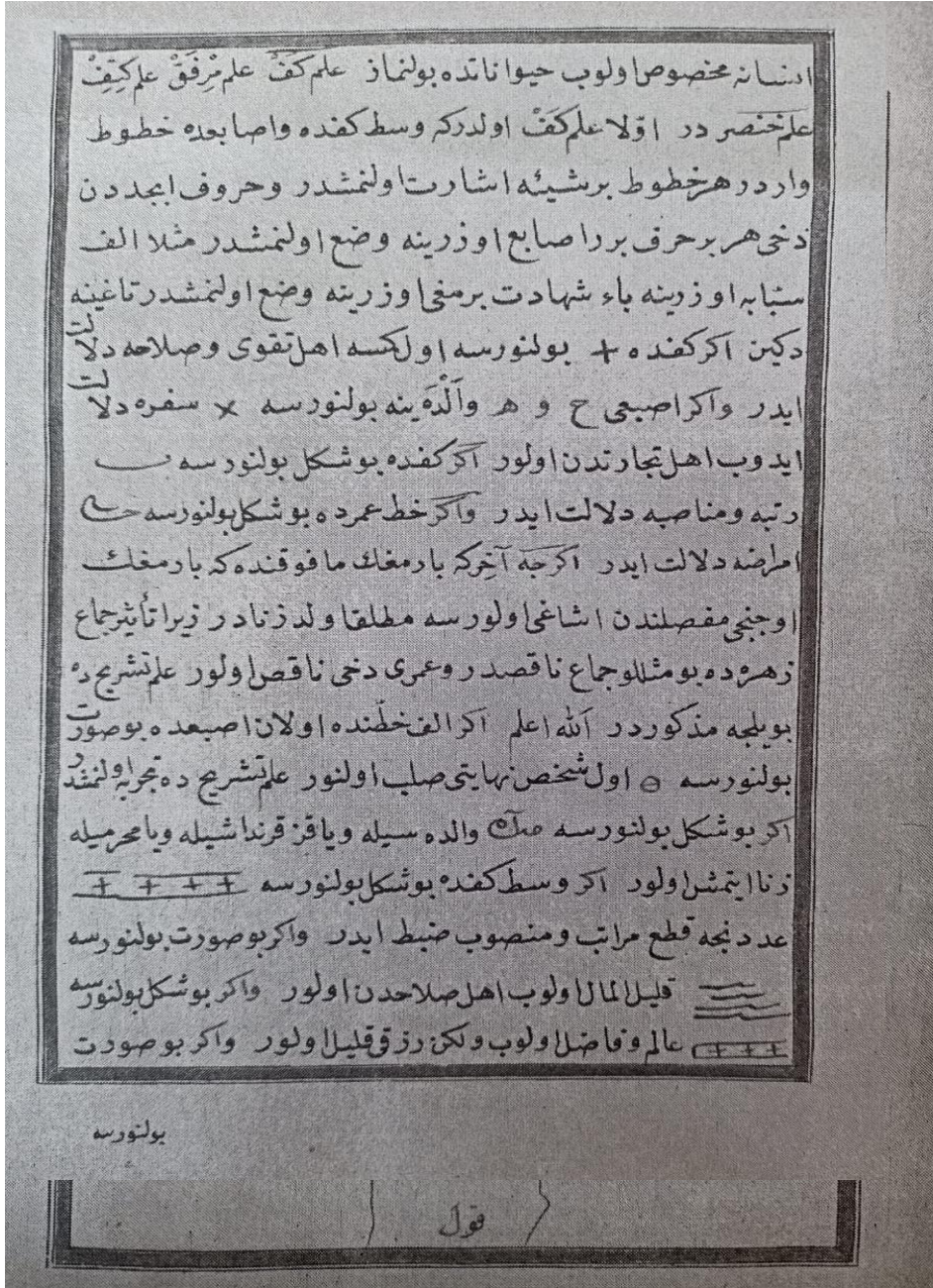
Kaynaklar | References

- Aktan, M. F. (2019). Hoca-zâde Muhammed Râsim Hikmet'in Hâb-nâme'si (1b-168a) İnceleme-Metin. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Aktan, M. F. (2020). İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi T. 6739 Numaralı Eserin (Hâb-nâme-i Râsim) Tetkiki. *Turkish Studies-Language and Literature*, S. 15(2), s. 573-585.
- Aslan, M. (2023). Avanzade Mehmed Süleyman'ın Ulûm-ı Hafiyeden Âyine ile Keşf-i İstikbâl Adlı Fal Kitabı. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(26), 207-222.
- Aydın, M. (1995). Fal. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Babaoğlu, A. (1997). Okkultizm. BDS Yayınları.
- Burton, D. ve Grandy, D. (2005). Büyü, Gizem ve Bilim - Batı Uygarlığında Okült. Varlık Yayınları.
- Ceylan, K. (2015). Hoca-zâde Muhammed Râsim Hikmet Efendi'nin Tuhfetü'l-âşıkîn Hediye-tü'l-ma'sukîn Adlı Mevlid Şerhi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çelebi, İ. (2013). Yıldıznâme. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (C. 43, s. 545-547). TDV Yayınları.
- Çeltik, E. S. (2017). Avanzâde Mehmet Süleyman-Kültür ve Edebî Hayatımıza Katkıları [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çiftçi, H. A. (2017). Çeşitli Kültürlerdeki Okült İnanç ve Uygulamaların Türk-İslam Kültürüne Yansıması Üzerine Bir İnceleme. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD) (The Journal of Islamic Civilization Studies)*, 2(2), 195-219.
- Demir, H. (2024). Osmanlı Okült Metinlerine Bir Örnek: Avanzâde Mehmet Süleyman'ın Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm yahut Yıldıznâme Adlı Eseri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(3), 1475-1504.
- Devellioğlu, F. (2013). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Aydın Yayınları.
- Duvarcı, A. (1993). Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser Risâle-i Falnâme-i Risâle-i Lî Ca'fer-i Sâdık ve Tefe'ülnâme. Esra Matbaası.
- Ersoylu, H. (1981). Fal, Falnâme ve Fal-ı Reyhân-ı Cem Sultan. İslam Medeniyeti Mecmuası. s. 69-81.
- Ersoylu, H. (1997). Fal, Falnâme ve Bir Çiçek Falı: "Der Aksâm-ı Ezhâr" . Türkiyât

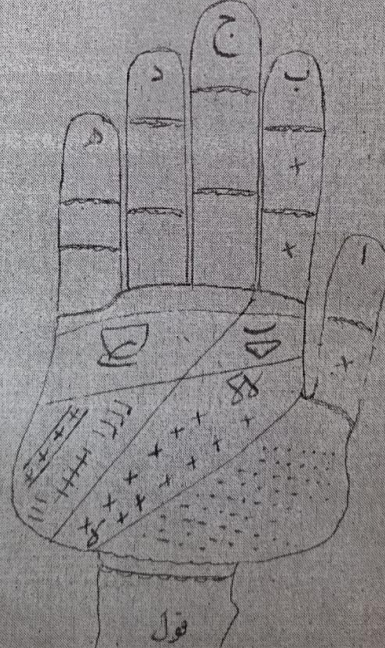
- Mecmuası. C. 20, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları. s. 195-254.
- Ertaylan, İ. H. (1951). Falname. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Gülhan, A. (2015). Türk Kültüründe Fal ve İsimlerle İlgili Bir Manzum Falnâme Örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 15, s. 195-222.
- Gür, N. (2012). Osmanlı Fal Geleneği Bağlamında Yıldıznâme, Falnâme ve Tâlinâme Metinleri. *Milli Folklor*, 24(96), 202-215.
- Hançerlioğlu, O. (2000). Dünya İnançları Sözlüğü. Remzi Yayınları.
- Kara, İ. (1973). Fal. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3. Dergâh Yayınları.
- Kaşgarlı Mahmut, (1941). Divânü Lugati't-Türk. C. 1, (Hz. Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurnaz, C. (1997). Zaiifi'nin Fal-ı Murgân'ı. Divan Edebiyatı Yazıları. Akçağ Yayınları, s. 183-205.
- Levend, A. S. (1984). Divan Edebiyatı-Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar. Enderun Kitabevi.
- Macdonald, D. B. (1988). Fal. İslam Ansiklopedisi, C. 4, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Özkul, Y. (2019). Hayvanların Dilinden Manzum Bir Falname. Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 2, s. 1134-1169.
- Şenödeyici, Ö. ve Koşık H. S. (2017). Osmanlının Gizemli İlimleri-1 Kur'ân Falları ve Uzun Firdevsî'ye Ait Bir Örnek. Kesit Yayınları.
- TA. (1968). Fal ve Falcılık. Türk Ansiklopedisi. C. XVI, Maarif Basımevi.
- Topal, S. A. (2011). Gaybın Bilgisi Allah Katındadır, Kur'ândan Öğütler-1 (haz. Y. Yiğit vd.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 250-251.
- Uzun, M. (1995). Falnâme. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yıldız, A. (2010). Manzum Bir Kur'ân Falı. İstem Dergisi, S. 16, s. 181-198.
- Yusuf Has Hacip. (1979). Kutadgu Bilig 1 Metin. (Hz. Reşit Rahmeti Arat), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hoca-zâde Muhammed Râsim Hikmet. Hâb-nâme-i Râsim Hikmet. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü T 06739.

Ekler

83b

بولورسه ۸۸ اصحاب ثروتدن اولوب طول عمريله معمر اولور
 اكر بوشكل بولورسه ۸۸ حسن الخلق و مستور الحال اولور و اكر
 بو صورت بولورسه ۸۸ شجاع و سريع الغضب اولور و اكر
 خضرده يعنى خضرك نهايتنده قاج عدد خط اولورسه اول عدد
 مقدارى تزوج ايدر اكر سبانه ده خاج صورتى اولورسه زانى اولور
 اكر باش يارمقده اولورسه لوطى اولور اكر خط شهوت زياده قزبل
 اولورسه جماعه حريص اولور الله اعلم هذا صورته

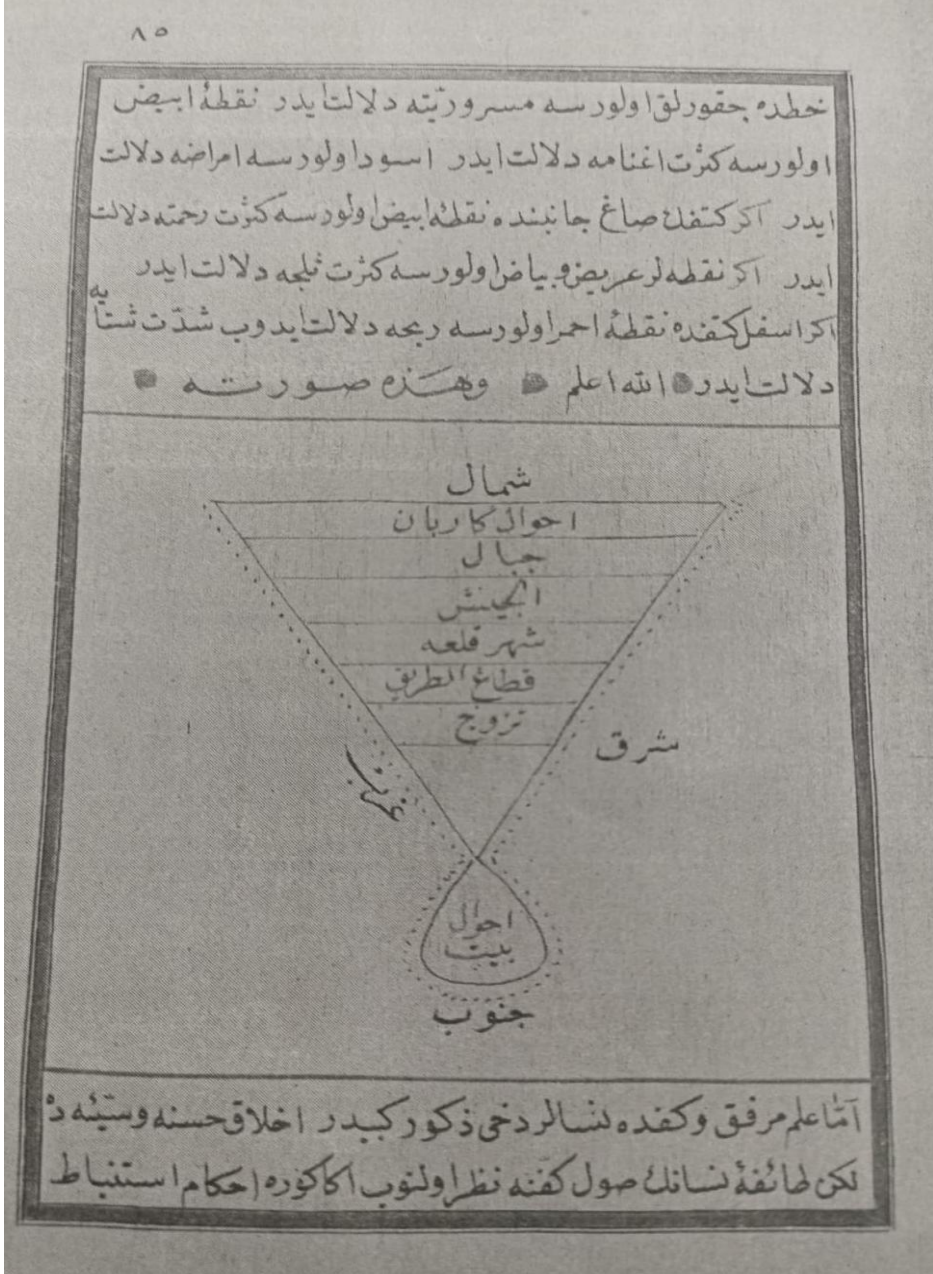
85a

آندہ طہور ایدن نقطہ لہ نظر اول نور اول نقطہ لکہ احمر یا بیض
یا اسود اولور اول کف دخی درت قسم منقسم اولوب رئیس
عریضدر کہ جانب شمال تعبیر اول نور آخری مدورد کہ جہت جنوب
تعبیر اول نور وجانب رفیق شرق وجانب آخری غرب تعبیر اول نور
و کف صحیفہ سی دخی التي قسم منقسم اولوب ہر قسمہ بر علامت فاصلہ
وارد در ابتداء احوال کاربانی مشعر در کہ کفک رأسہ نظر اولند قدہ
نقطہ ایض کور نورسہ اہالی کاربانک عدم سلامتنہ اشارت در
اگر نقطہ احمر اولورسہ جانب جنیدہ حربلینہ دلالت ایدر اگر
نقطہ اسود اولورسہ سلامتلہ کلہرینہ اشارت در ایجنی خطک
احوالی جبل و صحرا در بحث ایدر کہ اگر بو خطہ اسود اولورسہ
کثرت گیاهہ و نباتہ دلالت ایدر اگر بیض اولورسہ قلت گیاهہ و نباتہ
دلالت ایدر احوال العساکر اگر ایجنی خطہ نقطہ اسود اولورسہ
سلامتلہ حرکت جیشہ دلالت ایدر احمر اولورسہ قتال عظیمہ دلالت
ایدوب مغلوبیتہ دلالت ایدر اما احوال الشہر اگر در ایجنی خطہ
نقطہ احمر اولورسہ مریض و موت و بایہ دلالت ایدر اسود اولورسہ
قوت شہر دلالت ایدر احمر اولورسہ و اسود اولورسہ فساد و حربہ
دلالت ایدر احوال قطاع طریق بشتیجنی خطہ نقطہ اسود اولورسہ
کثرت قطاع طریقہ دلالت ایدر احمر اولورسہ مقتول اولورسہ دلالت
ایدر بیض اولورسہ فوار لرینہ دلالت ایدر احوال التزوج اکوالبتی

خطہ

86a

اولنور و طائفه نسانك ظاهر حال الزنده محسنات خُسندخی شرطدر
از جمله درت محلی سیاه اولق شرطدر صاجی و قاشی و کوزی و کبرکلی
درت محلی خی ابیضا اولق لازمدر دیشلری و درنقلری و یوزی و بدنی
و درت محلی دخی احمر اولق لازمدر یناقلری و لبلری و لسانی درت
محلی دخی ضیق اولق لازمدر فی و فرجی و کتفی و انقی و نافه سی دخی سفرجل
رسمده اولق لازمدر و درت محلی دخی صغیر اولق لازمدر یدلری
ورجلی و انفق دکلری و قولقلری و ثدی دخی کان ثدیاه حقان
قیلندن اولق لازمدر و درت محلی دخی واسع اولق کرکدر صدری
و بطنی و ساقلری و کعبلری نسادخی و ج قسم اوزره در طویله و قصیر
و ملحه طویله ذکر اوسط رقیقندن حظ الور قصیره دخی ذکر قصیر
و عربضدن حظ الور و ملحه دخی ذکر طویل و عربضدن محظوظ اولور
اگر لسانی احمر اولور سه و یوزی دخی قریب اولدیغی حالده و کوزلری دخی
مائی اولور سه کثرت الشهوت اولور اگر لسانی بیاض و انفق اوزری
مرتفع اولور سه قلیل الشهوت اولور لبلری رقیق اولور سه ینه قلیل
الشهوة اولور انقی کبیر اولور سه فرجی دخی کبیر اولوب نزلسی غایبه و کبید
و دم علتی واردد قاشلری قلیل اولوب بوزجه اولور سه ابرص علتی
واردد کعبی قویجه اولور سه مکثیره الکلام اولوب ناشزه اولور
صداسی ذکر صداسنه مشابه اولور سه بداخلاق اولور کفی واسع
اولور سه زحمتسز ولد کتور ضیق اولور سه زحمت چکر و حین مجامعتد

87a

٨٦

تکلم اولورسه ولد مکثر الکلام اولور زوج زوجه رضا سز
 وطی ایدرسه ولد شهلا اولور ليله عیدده وطی ایدرسه
 ولد التي بر مق اولور حین جماعده کوز لرینی قبارسه ولد اعمی
 اولور قیام حالده جماع ایدرسه ولد سلسل لیول اولور
 زوج و زوجه حین جماعده بر صورت حسنه یه نظر ایدرسه
 و یا خود خاطرینه کتوررسه ولد غایتله حسنا اولور طائفه
 روم بوکامیل ایشلردر زوج حین جماعده خاطرینه نه خطو
 ایدرسه یعنی مننک وقت نزولنده نکه ملاحظه ایدرسه ولد
 اول حال ایله متصف اولور الولد سترایه حدیث شریفی بوکا
 اشارتدر بعد ذاکردخی اوج قسمدر اولکه قصیردرکه التي بر مق
 مقداری اولور ثانیاً وسط درکه سکر بار مق مقداری اولور
 ثالث طویل درکه نهایت اون ایکی بار مق مقداری اولور بو حدی
 تجاوز ایدرسه آلت انساندن خارج اوتاد حماره ملحق اولور
 بعد ذاکر زوجه نک زوجه محبتی بیلک مراد ایدرسل کند می سکه
 زوجه نک اسمنی حساب ایدوب دوردر دوردر طرح ایدرسل
 باقی بر فالورسه سکا محبتی وارددر ایکی فالورسه كذلك اوج فالورسه
 منافقدر محبت ایدرسه دخی اعتبار یوقدر درت فالورسه
 اندن احتراز لازمدر فی بیان الجفدر
 قاعده جفر بودرکه اولاسؤال حرف لرینی حساب ایجاد وزرینه